

Ina Reić Ercegovac
Maja Ljubetić

ŠKOLSKE I OBITELJSKE VRIJEDNOSTI IZ PERSPEKTIVE STUDENATA

SCHOOL AND FAMILY VALUES FROM THE STUDENTS' PERSPECTIVE

Sažetak

Primjereno oblikovan pedagoški kontekst za učenje u obitelji i odgojno-obrazovnim ustanovama omogućuje uspješniju socijalizaciju mladih te internalizaciju vrijednosti koje se u tim socijalnim zajednicama promiču. Na uzorku od 1039 studenata različitih profesionalnih usmjerenja provedeno je istraživanje kojim je utvrđeno kako mladi kao najznačajnije obiteljske vrijednosti koje se njeguju u njihovim obiteljima i koje žele prenijeti na buduće generacije u najvećem broju ističu ljubav, religioznost, odgovornost te u nešto manjoj mjeri poslušnost, marljivost, toleranciju, poštenje i obrazovanje. Među vrijednostima koje bi se trebale negovati u školi sudionici istraživanja ističu odgovornost, marljivost, suradnju, toleranciju, samostalnost, upornost, samopouzdanje i poslušnost. Veća vjerojatnost da će pojedine vrijednosti biti internalizirane je kada se za iste vrijednosti zalažu obitelj i odgojno-obrazovne ustanove kao izravni reprezentanti vrijednosti za koje se zalaže društvo općenito.

Ključne riječi: obitelj, studenti, škola, vrijednosti

Summary

An appropriately formed pedagogical context for learning in the family and in upbringing-educational institutions enables successful

socialization of young people and the internalization of values promoted by those social groups. Research was carried out on a sample of 1039 students studying various professions. This research determined that among young people the most important family values nurtured in their families and which they wished to pass on to future generations were predominately: love, religiousness, responsibility and to a smaller extent obedience, diligence, tolerance, respect and education. Amongst the values which should be nurtured at school, research participants emphasized: responsibility, diligence, cooperation, tolerance, independence, persistence, self-confidence and obedience. There is a higher likelihood that certain values will be internalized when these same values are supported by the family and upbringing-educational institutions as direct representation of the values which society supports in general.

Key words: *family, students, school, values*

Uvod

Obilje dostupne literature s različitih područja (psihologija, sociologija, filozofija, antropologija, teologija itd.) na temu vrijednosti uvjerava nas ne samo u važnost tog pitanja za pojedinca i društvo nego i u njegovu stalnu aktualnost. Iznenaduje, međutim, oskudnost pedagoške literature u tom području, tim više što je poznato kako se vrijednosti usvajaju procesom socijalizacije, a jedni od glavnih čimbenika tog procesa su obitelj/roditelji i ostali „važni drugi“ u životu mlade osobe. Odrastanjem, krug utjecaja proširuje se na odgojno-obrazovne ustanove¹, kulturne grupe, grupe vršnjaka, medije te, u konačnici, društvo općenito. Norme i vrijednosti za koje se te različite grupe i institucije zalažu u određenom vremenskom, kulturnom i civilizacijskom krugu su najčešće u vrlo uskoj svezi te tako međusobno povezuju i jačaju jedni druge (Schonpflug, 2001), olakšavajući time socijalizaciju djece i mladih. Obitelj i škola, kao primarne zajednice, trebale bi omogućavati i poticati (u adekvatno oblikovanom pedagoškom kontekstu) socijalizacijske procese te tako i internalizaciju željenih vrijednosti.

¹ U daljnjem tekstu koristit će se termin škola, pri čemu se misli na sve razine sustava – od dječjeg vrtića do visokoškolskih ustanova.

Opravdanost pristupanju vrijednostima i vrijednosnim orijentacijama mladih nalazi se i u činjenici da je vrijednosti moguće shvaćati kao zaštitne i rizične čimbenike socijalizacije mladih (Schonpflug, 2001; Hynie i sur., 2006; Franc i sur., 2008; Neiman, 2008), što je poglavito obitelji, ali i ustanovama, od izuzetnog značaja. Neiman (2008) tako ističe da vrijednosti u koje djeca vjeruju determiniraju hoće li ili neće djeca sudjelovati u nasilničkom ponašanju u školi, a rezultati istraživanja sugeriraju da u različitim kulturnim kontekstima naglašavanje vrijednosti u školama može pomoći u prevenciji nasilničkog ponašanja. Istodobno, usporedba preferiranih vrijednosti mladih i preferiranih vrijednosti društva omogućuje predikciju budućih društvenih kretanja, što bi kreatorima državne politike trebalo biti vrlo znakovito.

Posljednjih desetljeća, kada svjedočimo eroziji mnogih vrijednosti (humanost, poštenje, pravda, rad i sl.), značajnim se čini istražiti vrijednosti koje se njeguju u dvjema temeljnim zajednicama za svakog pojedinca – obitelji i školi. Zalaganje za i/ili njegovanje nekih drugih, netradicijskih vrijednosti, u tim dvama sustavima značilo bi vrlo vjerojatno, dugoročno (ne samo moralno) propadanje društva. Stoga, istraživanje vrijednosti s pedagoškog aspekta čini se značajnim, potrebnim i u današnje vrijeme vrlo aktualnim kako bi se mogle jasno odrediti vrijednosti za koje se i u duhu kojih se odgajaju generacije mladih, kao što su posebice studenti nastavničkih studija koji će ubrzo postati prenositelji (u svom privatnom i profesionalnom životu) tih istih vrijednosti na buduće generacije.

Upravo taj, pedagoški aspekt, čini se značajnim i u današnje vrijeme vrlo aktualnim, jer omogućava uvid u vrijednosti za koje se i u duhu kojih se odgajaju generacije mladih, a na temelju tih uvida moguće je izraditi primjerene programe pomoći roditeljima za njihovo osvješćivanje važnosti prijenosa univerzalnih ljudskih vrijednosti na mlade.

Rezultati recentnih istraživanja životnih vrijednosti pokazuju kako su pojedincima najvažnije vrijednosti obitelj i ljubav (Bogensneider, 2000; Raboteg-Šarić i sur., 2003; Janković i sur., 2004; Mrnjaus, 2008), stoga je vrlo vjerojatno da se upravo te vrijednosti njeguju i prenose na mlade kako bi ih i oni nastavili prenositi na buduće generacije. Istraživanja na adolescentnoj populaciji pokazala su da pri rangiranju vrednota mladi najvažnijima smatraju zdravlje, prijateljstvo, brak i djecu, dok je među vrijednosnim orijentacijama najistaknutija ona samoostvarujuća koju čine vrijednosti poput ljubavi, obitelji i prijateljstva (Franc, Šakić i

Ivičić, 2002). Život i odrastanje u duhu univerzalnih vrijednosti (mir, sloboda, pravednost, sreća, ljubav, razumijevanje, dostojanstvo, napredak) zagarantirano je i međunarodnim dokumentima², no, nažalost, praksa nas uvjerava da nije zagarantirano u obiteljima kakve su, primjerice, one rizične i/ili disfunkcionalne.

Upravo u tim slučajevima osobito važnu ulogu imaju odgojno-obrazovne ustanove koje bi zalažući se za i živeći univerzalne ljudske vrijednosti trebale kompenzirati deficit roditeljskog djelovanja. Međutim, ne bismo trebali imati prevelika očekivanja, jer kako Hentig (2007: 8) upozorava: „Zahtijeva se odgoj koji se pleonastički naziva odgojem vrijednosti, i to u školama koje su osmišljene kao ustanove za nastavu, koje su tako i organizirane i kojima se ne omogućuje ni stjecanje iskustva ni vrijeme koje je nužno za učenje na konkretnim slučajevima i na uzorima i njihovim posljedicama.“ Iako je Hentig mislio na škole u Republici Njemačkoj, mišljenja smo kako ni u Hrvatskoj nije bitno bolja situacija. Odgoj općenito, a posebice odgoj za vrijednosti, već duže vrijeme uzmiče pred obrazovnim sadržajima na svim razinama obrazovanja.

Razvoj i napredak društva dovodi do neminovnih promjena u društvenim sustavima vrijednosti te su stoga očekivane i određene promjene u sustavima vrijednosti pojedinaca. Iako su istraživanjima vrijednosnih prioriteta ustanovljene dobne razlike (starije i mlađe generacije), na razini obitelji uočene su „sličnosti u vrijednosnim prioritetima djece i njihovih roditelja“ (Ferić, 2009: 126). Međugeneracijski prijenos vrijednosti unutar obitelji dokumentiran je brojnim istraživanjima (Youniss i Smollar, 1985; Gecas i Seff, 1990; Zanna i Rohan, 1996; Knafo i Schwartz, 2001; Sabatier i Lannegrand-Willems, 2005), no u nekim je radovima utvrđena relativno niska povezanost između vrijednosnih sustava roditelja i djece adolescentne ili mlađe odrasle dobi (Hoge i sur., 1982; de St. Aubin i Graskamp, 2001). Kako će teći proces prijenosa vrijednosti s roditelja na djecu te kakav će biti konačan učinak (internalizacija vrijednosti) ovisi o nizu čimbenika, kao što su: dob i spol djeteta, razina suglasja oba roditelja u pogledu vrijednosnih prioriteta, odnos roditeljskog ponašanja

² Universal Declaration of Human Rights, United Nations, <http://www.un.org/Overview/rights.html>.

Convention on the Rights of the Child, United Nations, <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/k2crc.html>.

i vrijednosti za koje se zalažu, roditeljski odgojni stil i sl. (Goodnow, 1992; Grusec i Goodnow, 1994; Mrnjaus, 2008; Ferić, 2009)

Djeca i mladi preuzimaju, žive, ali i „testiraju“ preuzete vrijednosti iz vlastite obitelji uspoređujući ih s vrijednostima svog užeg okruženja (škola, vršnjaci, klubovi) i šireg društvenog konteksta, pa je eventualno nesuglasje općih vrijednosti za koje se obitelj i društvo zalažu za njih frustrirajuće i dezorijentirajuće. Ponekad su i roditelji u nedoumici koje vrijednosti promicati, jer su često suočeni s agresivnom promidžbom nekih drugih vrijednosti koje nameću mediji i društvena zbilja.

Odgoj za vrijednosti i u vrijednostima

Iako često nisu u stanju jasno definirati pojam vrijednosti, svi pojedinci imaju vrijednosti koje determiniraju njihove odluke i usmjeravaju njihove živote. U obilju literature, poglavito psihologijske, nailazimo na različita određenja pojma vrijednosti, no gotovo svi autori naglašavaju terminološku „zbrku“ i nedosljednost u objašnjavanju tog pojma (Schwartz, 1992; Mrnjaus, 2008; Ferić, 2008). U dostupnoj literaturi, o vrijednostima se govori kao o subjektivnom doživljaju, uvjerenjima, normama, interesima (Mrnjaus, 2008), idejama, vjerovanjima, usmjerivačima ponašanja, krajnjem cilju ljudske motivacije (Ferić, 2008), o vrijednostima kao općenitim smjernicama (Haralambos i Holborn, 2002), ili pak o vrijednostima kao uvjerenjima, misiji i filozofiji značajnima za pojedinca (Posner, 2008).

Za potrebe ovog rada ograničit ćemo se na najčešće citiranu Schwartzovu definiciju prema kojoj se vrijednosti mogu odrediti kao „ideje ili vjerovanja o poželjnim ciljevima ili ponašanjima, koja nadilaze specifične situacije, usmjeravaju odabir i procjenu ponašanja i događanja te su hijerarhijski organizirana s obzirom na njihovu relativnu važnost za pojedinca“ (Ferić, 2008: 14).

Analizirati vrijednosti s pedagoškog motrišta, znači fokusirati se na one elemente definicije koji se odnose na „poželjne ciljeve“ (odgojiti dijete u skladu s vrijednostima društva, osamostaliti ga, pripremiti za „urastanje“ u društvo, omogućiti mu razvoj potrebnih kompetencija, autonomno djelovanje, preuzimanje inicijative i sl.), „ponašanja“ (reducirati i/ili otkloniti društveno neprihvatljiva ponašanja, usvojiti društveno prihvatljiva ponašanja, jednom riječju, odgojiti dijete), te „nadilaženje specifičnih

situacija“ i „usmjeravanje odabira i procjene ponašanja“ koji se odnose na odgoj za budućnost (naučiti preuzimati odgovornost, posebice u situacijama kada roditelj/učitelj nije nazočan i ne „kontrolira“ dijete, činiti pozitivne izbore itd.). Vrlo je vjerojatno kako će mladi živeći vrijednosti i u vrijednostima koje se promiču u obitelji i školi internalizirati te vrijednosti, ali će ih vrlo vjerojatno nastojati prenijeti i na vlastito potomstvo osvjedočeni da su te vrijednosti općeprihvaćene i cijenjene u društvu. Sukladne vrijednosti koje se promiču u obitelji, ustanovama i cjelokupnom društvu mladima pružaju osjećaj sigurnosti, orijentaciju u razvoju i izgradnji vlastite osobnosti te korektiv u ponašanju.

Obiteljski sustav i sustav odgojno-obrazovne ustanove funkcionira više ili manje uspješno i u skladu s vrijednostima koje se u njima promiču, no hoće li i u kojoj mjeri te vrijednosti prihvatiti i djeca/mladi umnogome ovisi o roditeljskom/učiteljskom životnom i odgojnom stilu, komunikacijskim vještinama i sposobnostima građenja i unapređivanja odnosa s mladima, načinu izgrađivanja autoriteta te načinu kojim vode mlade. Želimo li da djeca i mladi uspješno internaliziraju vrijednosti za koje se obitelj, ustanove i društvo u cijelosti zalažu, nužno je da odrasli (roditelji, učitelji, državni dužnosnici) budu autentični, odnosno da žive vrijednosti koje promiču.

Cilj istraživanja

Provedeno istraživanje imalo je za cilj utvrditi koje se vrijednosti njeguju u današnjim obiteljima, a koje mladi žele prenijeti na svoje buduće potomstvo, te koje bi se vrijednosti, prema mišljenju sudionika, trebale promicati i njegovati tijekom školovanja.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 1039 studenata s različitih fakulteta iz Splita, Mostara, Zadra i Dubrovnika. Sudionici su, s obzirom na područje studija, podijeljeni u četiri skupine, pri čemu je najviše studenata iz područja društvenih znanosti (N=563), dok je iz područja prirodnih znanosti 127 studenata te tehničkih znanosti 190 studenata. Posebnu skupinu su činili studenti koji studiraju na studijima predškolskog odgoja, učiteljskog studija te studija pedagogije (N=159).

Instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je upitnik koji se sastojao od tri dijela. Prvi dio odnosio se na opće podatke, čime su prikupljeni osnovni sociodemografski podatci o sudionicima istraživanja (spol, dob, naziv studijskog programa, godina studija i sl.). U drugom dijelu upitnika od sudionika se tražilo da navedu one vrijednosti (kvalitete) koje se njeguju u njihovim obiteljima te bi ih oni željeli u budućnosti prenijeti na svoju djecu. Maksimalno se moglo navesti osam takvih vrijednosti ili kvaliteta. U trećem dijelu od sudionika se tražilo da navedu vrijednosti ili kvalitete za koje smatraju da bi se trebale njegovati tijekom školovanja. I ovdje se maksimalno moglo navesti osam takvih vrijednosti.

Rezultati

Obiteljske vrijednosti I

U tablici 1. prikazana je učestalost kojom su sudionici navodili vrijednosti koje se njeguju u njihovim obiteljima te bi ih oni željeli u budućnosti prenijeti na svoju djecu. Od sudionika se tražilo da navedu maksimalno osam vrijednosti, što je dio sudionika i učinio, dok je dio njih naveo svega dvije ili tri vrijednosti. Iz tablice 1. je vidljivo da najveći dio sudionika, bez obzira na njihov profesionalni izbor, ljubav smatra najprominentnijom obiteljskom vrijednosti, a može se uočiti da i među ostalim vrijednostima postoji relativno dobro slaganje među sudionicima.

Tablica 1. Učestalost navođenja obiteljskih vrijednosti
s obzirom na vrstu studija

	Učitelji i pedagozi (N=159)		Društvene znanosti (N=563)		Prirodne znanosti (N=127)		Tehničke znanosti (N=190)	
1.	vrijednost Ljubav		vrijednost Ljubav	55%	vrijednost Ljubav	69%	vrijednost Ljubav	53%
2.	Religioznost	73%	Odgovornost	37%	Odgovornost	30%	Marljivost	37%
3.	Odgovornost	35%	Religioznost	32%	Religioznost	17%	Odgovornost	36%
4.	Poslušnost	30%	Tolerancija	23%	Marljivost	15%	Religioznost	19%
5.	Marljivost	26%	Poslušnost	16%	Poslušnost	12%	Poslušnost	13%
6.	Tolerancija	21%	Marljivost	12%	Iskrenost	9,5%	Tolerancija	12%
7.	Sloboda	15%	Poštenje	11%	Obrazovanje	9%	Poštenje	9,5%
8.	Poštenje	7%	Poštovanje	7%	Poštenje	6%	Samostalnost	5%

Trećina sudionika istraživanja iz populacije budućih učitelja i pedagoga te studenata društvenih znanosti *religioznost* smatra vrlo važnom obiteljskom vrijednosti i rangira je vrlo visoko, dok se za nju opredjeljuje manje od 20% sudionika studenata prirodnih i tehničkih znanosti. Moguće da je razlog ovakve distribucije upravo u vrsti izabranog studija, odnosno da mladi iz obitelji u kojima se njeguje religioznost kao vrijednost biraju društvena usmjerenja i nastavničke studije radije nego tehničke i prirodne znanosti. Moguće da komponenta duhovnosti igra značajniju ulogu u društvenim i nastavničkim strukama nego u prirodnim i tehničkim. Gotovo trećina sudionika smatra da je *odgovornost* jedna od najvažnijih vrijednosti koju su usvojili u vlastitoj obitelji te koju žele prenositi i na sljedeće generacije, što se smatra izuzetno značajnim gledano u kontekstu obiteljskog odgoja, iako je upravo to gotovo najteža i najkompleksnija roditeljska zadaća – naučiti dijete odgovornom ponašanju. Da bi dijete naučilo odgovorno se ponašati, potrebno mu je stvoriti takav kontekst za učenje u kojem će ono moći od najranije dobi slobodno činiti vlastite izbore te naučiti snositi prirodne posljedice učinjenih izbora. Odgovorno ponašanje podrazumijeva osvješćivanje i preuzimanje odgovornosti prema sebi, drugima i stvarima (svijetu oko sebe), što je temelj održiva razvoja. Odgoj za održivi razvoj vjerojatno je jedna od najzahtjevnijih zadaća odraslih upravo stoga što zahtijeva odgovorno ponašanje onih koji odgajaju i obrazuju (roditelji, učitelji), ali i puno znanja i vještina, jednom riječju – pedagošku kompetenciju. Pogledaju li se dobiveni rezultati iz tog kuta, onda je moguće zaključiti da gotovo dvije trećine mladih nije u svom obiteljskom okruženju spoznalo odgovornost kao vrednotu.

Slobodno, demokratično, prosperitetno, obrazovano društvo kakvo priželjkujemo treba i osobno i profesionalno odgovorne pojedince, jer samo takvi će moći biti i društveno odgovorni. Vrlo je vjerojatno kako je put do odgovornog ponašanja djece i mladih onaj koji vodi preko odgovornog roditeljstva, stoga je napore struke nužno usmjeriti prema sadašnjim i budućim roditeljima kako bi ih se osposobljavalo za odgovorno roditeljstvo.

Dok *marljivost* kao vrijednost prepoznaju svi subuzorci sudionika, iznenađuje kako *samostalnost* izdvaja tek njih 5%. Očito je da se još uvijek dječjoj samostalnosti u današnjim obiteljima ne posvećuje dostatna pozornost. Roditelji su često skloni djelovati ‘prema djeci’ i činiti ‘za djecu’, pa čak i onda kada djeca i mladi mnogo toga mogu napraviti sami. Moguće da na taj način roditelji pokazuju svoju požrtvovnost te zadovo-

ljavaju svoju potrebu za pripadanjem, ne vodeći računa o činjenici da tako ugrožavaju djetetovu potrebu za moći.

„Ne prepoznatu samostalnost“ moguće je dovesti u svezu s *odgovornošću*. Naime, da bi djeca/mladi mogli razviti osjećaj odgovornosti, prethodno moraju biti svjesni svoje samostalnosti.

Tablica 2. Rangovi obiteljskih vrijednosti koje su zajedničke svim sudionicima s obzirom na vrstu studija (Kruskall-Wallis $H(3,32)=12,33; p=0,006^*$)

Vrijednost	Vrsta studija	Učitelji i pedagozi (N=159)	Društvene znanosti (N=563)	Prirodne znanosti (N=127)	Tehničke znanosti (N=190)
Ljubav		1	1	1	1
Religioznost		2	3	3	4
Odgovornost		3	2	2	3
Poslušnost		4	5	5	5
Marljivost		5	6	3	2
Tolerancija		6	4	8	6
Poštenje		7	7	7	6
Obrazovanje		8	8	6	8

U tablici 2. prikazana je usporedba među rangovima obiteljskih vrijednosti između četiri skupine sudionika. Budući da su sudionici na anketnom upitniku proizvoljno mogli navoditi vrijednosti, dobiven je cijeli niz različitih vrijednosti, od kojih su se neke pojavljivale s velikom učestalošću budući da ih je većina sudionika navodila, dok su se neke vrijednosti sporadično pojavljivale kod samo nekolicine sudionika. Kako bi se provjerilo razlikuju li se sudionici različitog područja studiranja s obzirom na obiteljske vrijednosti, izračunata je neparametrijska analiza varijance, odnosno Kruskall-Wallisov test, koji je pokazao da postoji razlika između rangova obiteljskih vrijednosti (koje su bile zastupljene u svim skupinama sudionika). Pregledom rangova neke od značajnijih razlika moguće je primijetiti u rangu *marljivosti*, koja je peta odnosno šesta po zastupljenosti u skupini sudionika s područja društvenih znanosti, dok marljivost zauzima visoko drugo odnosno treće mjesto u obiteljskim vrijednostima u skupini studenata tehničkih znanosti, odnosno prirodnih znanosti. Zanimljivo je kako je *obrazovanje* kao vrijednost koja se njeguje u obitelji zauzela posljednje mjesto u tri od četiri skupine sudionika. Ovaj rezultat iznenađuje tim više što je istraživanje provedeno među

studentskom populacijom. *Tolerancija* je, čini se, najmanje važna studentima prirodnih znanosti u odnosu na ostale, posebno studente s područja društvenih znanosti koji ipak toleranciju smatraju važnijom. Vrlo je vjerojatno da je ovakve rezultate moguće objasniti upravo izborom studija odnosno budućom profesijom. Pojedinci koji se opredjeljuju za društvene studije unaprijed znaju da će u svojoj profesiji biti usmjereni najčešće na odnose s drugim pojedincima, te će im osim komunikacijskih i drugih vještina biti nužno potrebna razvijena tolerancija. Moguće da oni koji se opredjeljuju za prirodne znanosti odnose s drugim pojedincima, pa tako ni toleranciju, ne pozicioniraju visoko. No, tolerancija je vrlina svih socijalnih bića, koja su stalno ili povremeno u kontaktima s drugima, bilo privatno bilo profesionalno. Iako rezultati sugeriraju da postoje neke razlike u rangovima obiteljskih vrijednosti između sudionika koji su se opredijelili za različite životne pozive, pokazalo se da postoji značajna povezanost među rangovima obiteljskih vrijednosti (tablica 3), što govori i o univerzalnosti obiteljskih vrijednosti u studentskoj populaciji.

Tablica 3. Korelacija među rangovima obiteljskih vrijednosti sudionika različitih studijskih područja (Kendall-tau koeficijent)

	Pedagozi	društvene	prirodne	tehničke
PO, učitelji i pedagozi	1,00	,79*	,71*	,71*
društvene znanosti		1,00	,64*	,64*
prirodne znanosti			1,00	,71*
tehničke znanosti				1,00

* $p < 0,05$

Školske vrijednosti

U tablici 4. prikazana je zastupljenost vrijednosti za koje sudionici smatraju da bi se trebale njegovati tijekom školovanja. Među školskim vrijednostima očito je da većina sudionika smatra kako su *odgovornost* i *marljivost* najvažnije kvalitete koje bi se trebale njegovati i razvijati tijekom školovanja.

Tablica 4. Učestalost navođenja školskih vrijednosti
s obzirom na vrstu studija

	Učitelji i pedagozi (N=159)		Društvene znanosti (N=563)		Prirodne znanosti (N=127)		Tehničke znanosti (N=190)	
	vrijednost		vrijednost		vrijednost		vrijednost	
1.	Odgovornost	61%	Marljivost	56%	Marljivost	73%	Marljivost	59%
2.	Marljivost	59%	Odgovornost	55%	Odgovornost	55%	Odgovornost	56%
3.	Suradnja	35%	Suradnja	42%	Suradnja	37%	Suradnja	39%
4.	Tolerancija	30%	Samostalnost	30%	Samostalnost	32%	Tolerancija	33%
5.	Poslušnost	17%	Tolerancija	26%	Samopouzdanje	12%	Samostalnost	23%
6.	Samostalnost	18%	Upornost	10%	Poslušnost	9%	Upornost	11%
7.	Upornost	9%	Poslušnost	9%	Obrazovanje	8%	Zabava	8%
8.	Obrazovanje	6%	Zabava	7%	Tolerancija	8%	Poslušnost	7%

Razvidno je da je potrebno intenzivnije raditi na osvješćivanju profesionalaca (učitelja na svim razinama) o nužnosti poticanja odgovornog ponašanja djece/učenika u svakodnevnim odgojno-obrazovnim situacijama. Potičući djecu/mlade na samovrjednovanje svojih ponašanja, samovrjednovanje učinjenih izbora i vlastitih postignuća, osposobljavamo ih za svjesno preuzimanje odgovornosti u svim životnim aspektima. Često upravo u odgojno-obrazovnim ustanovama izostaje ovaj aspekt profesionalnog djelovanja, jer najčešće odrasli (učitelji) određuju standarde (najčešće tako da učenicima nisu dostatno poznati ni jasni), određuju tijek i dinamiku obrazovnog procesa i konačno (pr)ocjenjuju postignuća, tako da učenici nemaju priliku djelatnije sudjelovati u odgojno-obrazovnom procesu te preuzeti svoj dio odgovornosti za uspješnost kako procesa tako i ishoda. Marljivost mladi logično povezuju s osobnom odgovornošću znajući da samo upornim djelovanjem mogu postići željeni cilj koji su si sami odredili i za ostvarenje kojeg su preuzeli odgovornost. Ne iznenađuje da trećina mladih ističe *samostalnost* kao vrijednost koju bi trebalo više njegovati u odgojno-obrazovnim ustanovama, što vrlo vjerojatno dovode u usku svezu s odgovornosti budući je, kao što je slučaj i u obiteljskom okruženju, samostalnost preduvjet za odgovorno ponašanje (djece/mladih).

Zanimljivo je da se uz odgovornost i marljivost kao najčešće navođena vrijednost pokazala *suradnja*, koju također izdvaja više od trećine sudionika. Vrlo je vjerojatno kako su mladi svjesni važnosti suradnje, i to kako one međuvršnjačke tako i one na relaciji učenici/studenti i profesori. Nažalost, u našim odgojno-obrazovnim ustanovama nedovoljno je primjera suradničkog učenja, zajedničkog rada učenika/studenata na projektima i drugim aktivnostima u kojima bi se mladi učili kvalitetnoj suradnji, komunikaciji, rješavanju konflikata bez poraženih i sličnim vještinama. Tijekom školovanja pojedinac je najčešće usmjeren sam na sebe i svoje resurse, i kao takav nije adekvatno pripremljen za buduće tržište rada koje od profesionalca bez obzira na profil očekuje suradnju. Mladi očito prepoznaju ovaj deficit u našem školstvu. U uskoj svezi sa *suradnjom* je i *tolerancija*, koju ističe gotovo trećina sudionika istraživanja, a koja je preduvjet dobrih suradničkih odnosa.

Nadalje, interesantnim se čini rezultat koji „postiče“ *poslušnost* koja je pozicionirana vrlo nisko na ljestvici izabраниh vrijednosti koje bi se trebale njegovati tijekom školovanja. Moguće da su novije društvene promjene, demokratizacija društva i odnosa, pojačana svijest o ljudskim i dječjim pravima, odgoj koji potiče propitivanje autoriteta i sl., rezultirale percepcijom poslušnosti kao pomalo zastarjele kvalitete koju tijekom školovanja ne treba poticati. Inzistiranje na bespogovornoj poslušnosti praksa je nametnutih autoriteta koja nema pedagoško uporište i kao takva nije niti prepoznata od strane mladih sudionika.

Također, iznenađuje što je manje od 10% mladih sudionika navelo *zabavu* kao vrijednost koju je potrebno njegovati tijekom školovanja. Očito je da se zabava poistovjećuje s ugodom i razbibrigom i mladi je ne povezuju sa školom i učenjem. Nažalost, i to je potvrda naše uobičajene školske prakse u kojoj je učenje muka, jer se prečesto zaboravlja da se najlakše i najbolje uči upravo putem zabave. Na sreću, takav oblik učenja još uvijek je prisutan u ranoj i predškolskoj dobi djece.

Tablica 5. Rangovi školskih vrijednosti koje su zajedničke svim sudionicima s obzirom na vrstu studija (Kruskall-Wallis $H(3,32)=8,46; p=0,037^*$)

Vrijednost	Vrsta studija	Učitelji i pedagozi (N=159)	Društvene znanosti (N=563)	Prirodne znanosti (N=127)	Tehničke znanosti (N=190)
Odgovornost		1	2	2	2
Marljivost		2	1	1	1
Suradnja		3	3	3	3
Tolerancija		4	5	7	4
Samostalnost		6	4	4	5
Upornost		7	6	8	6
Samopouzdanje		8	8	5	7
Poslušnost		5	7	6	8

Kruskall-Wallisova analiza je pokazala da postoji razlika među rangovima vrijednosti ovih četiriju skupina sudionika. Pri tome treba istaknuti da je *tolerancija* najniže rangirana kod studenata prirodnih znanosti u odnosu na ostale, dok je *samopouzdanje* najviše rangirano upravo kod studenata prirodnih znanosti u usporedbi s drugim sudionicima.

Tablica 6. Korelacija među rangovima školskih vrijednosti sudionika različitih studijskih područja (Kendall-tau koeficijent)

	pedagozi	društvene	prirodne	tehničke
PO, učitelji i pedagozi	1,00	,71*	,43	,71*
društvene znanosti		1,00	,28	,57*
prirodne znanosti			1,00	,71*
tehničke znanosti				1,00

* $p < 0,05$

Izračunate korelacije među rangovima (tablica 6) sugeriraju da ne postoji značajna povezanost u rangovima školskih vrijednosti između studenata prirodnih znanosti, s jedne, i obje skupine studenata društvenih znanosti, s druge strane. Očito je da budući učitelji, nastavnici i pedagozi te stručnjaci s područja prirodnih znanosti nemaju zajedničku viziju vrijednosti koje bi škola kao najvažnija odgojno-obrazovna institucija trebala njegovati i razvijati kod učenika. Tome u prilog idu i ranije navedene razlike među rangovima sudionika, studenata prirodnih i ostalih područja.

Zaključak

Vrijednosti koje promiču obitelj i odgojno-obrazovne ustanove trebale bi biti u suglasju te usklađene s vrijednostima za koje se zalaže cjelokupno društvo. Tako usklađene vrijednosti olakšale bi orijentaciju djece/mladih na putu njihova odrastanja i sazrijevanja. Provedeno istraživanje pokazalo je da se u današnjim obiteljima najznačajnijim vrijednostima smatraju: ljubav, religioznost i odgovornost, oko čega suglasje postiže trećina sudionika. U znatno manjem postotku mladi se opredjeljuju za poslušnost, marljivost, toleranciju, poštenje i obrazovanje.

Među vrijednostima za koje sudionici procjenjuju da bi se trebale njegovati tijekom školovanja nalaze se: odgovornost i marljivost, za koje se opredjeljuje više od polovice sudionika, te suradnja, tolerancija i samostalnost, koje su izbor trećine sudionika.

Razvidno je da su mladi spremni djelatnije sudjelovati u svojoj izgradnji marljivo radeći i preuzimajući odgovornost, no odrasli (roditelji i učitelji) im trebaju omogućiti uvjete za to.

U obiteljskom odgoju, ali i odgojno-obrazovnim ustanovama trebalo bi značajno više pozornosti posvećivati vrijednostima koje samo dio mladih prepoznaje i ističe, kao što su primjerice samostalnost, tolerancija, poštenje, obrazovanje, budući je riječ o vrijednostima na kojima se temelji cjelokupan razvoj društva kojeg će nositelji biti upravo sudionici istraživanja.

Literatura:

1. Bogenschneider, K. (2000). Has family policy come of age? A decade of the state of US family policy in the 1990s. *Journal of Marriage and the Family* 62, 1136-1159.
2. De St. Aubin, E., Graskamp, P. (2001). Values Transmission In Families: An Intergenerational Examination in Two Studies. Paper presented at American Psychological Association Convention, 2001.
3. Ferić, I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*. Zagreb: Alinea.
4. Franc, R., Šakić, V., Ivičić, I. (2002). Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima. *Društvena istraživanja*, 11(2-3), 215-238.
5. Franc, R., Sučić, I., Šakić, V. (2008). Vrijednosti kao rizični i zaštitni čimbenici socijalizacije mladih. *Diacovensia*, 16(1-2), 135-148.
6. Gecas, V., Seff, M. (1990). Families and Adolescents: A review of the 1980s. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 941-958.
7. Goodnow, J. J. (1992). Parents' ideas, children's ideas: Correspondence and divergence. U: I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi, & J. J. Goodnow (Eds.), *Parental belief systems: The psychological consequences for children* (293-317). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
8. Grusec, J. E., Goodnow, J. J. (1994). Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental Psychology*, 30, 4-19.
9. Haralambos, M., Holborn, M. (2002). *Sociologija – teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
10. Hentig, von H. (2007). *Kakav odgoj želimo?* Zagreb: Educa.
11. Hoge, D. R., Petrillo, G. H., Smith, E. I. (1982). Transmission of religious and social values from parents to teenage children. *Journal of Marriage and the Family*, 44, 569-580.
12. Hynie, M., Lalonde, N. R., Lee, N. (2006). Parent-Child Value Transmission Among Chinese Immigrants to North America: The Case of Traditional Mate Preferences. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 12(2), 230-244.
13. Janković, J., Berc, G., Blažeka, S. (2004). Neke opće i obiteljske vrednote u selu i gradu. *Sociologija sela* 42 (1-2), 91-111.

14. Mrnjaus, K. (2008). *Pedagoška promišljanja o vrijednostima*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

15. Neiman, R. (2008). www.israel121c.org/culture/research-values-determine-if-teens-will-engage-in-school (posjećeno: 12. 1. 2010)

16. Posner, R. (2008). <http://www.motiverconsultants.com/subpage6.html> (posjećeno: 25. 2. 2009).

17. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

18. Rohan, M. P., Zanna, M. P.(1996). Value transmission in Families. The psychology of values. *The Ontario symposium*, 8, 253 -276.

19. Sabatier, C., Lannegrand – Willems, L. (2005). Transmission of Family Values and Attachment: A French Three-Generation Study. *Applied Psychology: An International Review*, 54, 3, 378-395.

20. Schonpflug, U. (2001). Intergenerational transmission of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 174-185.

21. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.

22. Youniss, J., Smollar, J. (1985). *Adolescent relations with mother, fathers, and friends*. Chicago: University Chicago Press.

23. <http://www.un.org/Overview/rights.html>. (posjećeno: 13.1.2009).

24. <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm> (posjećeno: 13.1.2009).